

Afstand 50 kilometer.**Legenda:**

LA= Links af   g.o.i. = gaat over in   VKL = verkeerslicht   RA= Rechts af
Ri = richting   RD = rechtdoor   VRW= Voorrangsweg
LAH of RAH = links- of rechts aanhouden   g.b = geen straatnaambord

Deze route is een verbindingsroute tussen de kerkdorpen van Oost Gelre *Lichtenvoorde was heel actief in het verzet tegen de Duitse bezetter en had dan ook de bijnaam Klein Engeland. Zo hadden ze een pilotenlijn opgezet waarbij, eerst via Limburg en later via Tilburg en Baarle Nassau, de piloten naar België werden gebracht. Dit betroffen piloten die waren neergeschoten in de regio maar ook via Duitsland, Zutphen en Raalte werden aangeleverd.*

Start Markt 12a LICHTENVOORDE

1. Voor gebouw LA **Markt**
2. Markt gaat over in **Rapenburgsestraat**
3. Einde straat LA **Varseveldseweg**

Het gemeentehuis bood plek voor diverse burgemeesters, waaronder NSB burgemeester Lamers. Onder in het gemeentehuis woonde de gemeenteveldwachter en verzetsheld Bernard ter Haar en daar waren ook twee cellen. In het gemeentehuis vond een overval plaats door het verzet waarbij ook persoonsbewijzen werden gestolen.

4. 2e weg RA, **Delstraat**

Hier bevond zich de boerderij van Dora en Bernard Knufing. Zij vormden een onderduikadres voor talloze piloten en andere vluchtelingen.

5. Op **viersprong** LA, **Schatbergstraat**
6. Na school LAH, **Schatbergstraat**
7. Asfaltweg volgen, **Schatbergstraat**
8. Na huisnummer 92 RAH, **Vivaldistraat**
9. Einde straat LA, **fietspad**
10. Einde pad LA, g.o.i. asfalt, **Op 't Zand** g.b

De familie Leemreize-Bonenkamp woonde Op 't Zand 3. Onder de bijenschuur bevond zich een wapendepot en tevens een opvang voor evacuees. Het was het woonadres van verzetsheld Hendrik Leemreize (alias Pietje Stofmeel)

11. VRW oversteken. **LET OP**, g.o.i. fietspad **3e Broekdijk** (1^e bruggetje is een monument)

Op de 3^e Broekdijk woonden Willem Geurink en Dina Geurink-Wisselink. Zij vormden een onderduikadres voor Joden, waaronder de familie Levy. Later is de brug die verder op is aangelegd naar hen vernoemd.

12. Einde pad brug over RA, W. Geurinkstraat g.o.i. **Veengootdijk**

13. Einde weg RA, Zilverbekendijk g.o.i. **Veenweg** g.b

14. Voor doodlopende weg LA, **de Riette**

15. 1e weg RA, **Hoeveweg**

16. Bij VKL oversteken, einde weg LA en 1e weg RA, **Kerkstraat** g.b **HARREVELD**

17. Tegenover kerk LA, **Grachtlaan** g.o.i. Fietspad

Harreveld bood onderdak aan veel onderduikers. Vaak werkten zij overdag bij de families waar ze ondergedoken zaten. De onderduikers bezochten meestal op zondag de vroegmis in de Sint Agatha kerk. Dit werd bekend bij de bezetters. De kerk werd op een dag omsingeld en de onderduikers werden gearresteerd en overgebracht naar Arnhem. Na 10 dagen kwamen ze gelukkig weer vrij. In de buurt van de Harreveldseweg was een open plek waar de dropping van wapens plaatsvond.

Het jongerentehuis werd ingericht als noodhospitaal.

De in Harreveld woonachtige veldwachter en verzetsman Jo Blaauwgeers logeerde lange tijd met zijn vrouw bij café De Boer. Hij is na het verraad door Markus gearresteerd, evenals Anton Slot, Martin Lelieveld en Willem Doppen.

18. Einde pad RA, **De Bothweg** g.o.i. **Aagtemanweg**

19. Einde weg RA, **Lindeboomweg** g.b

20. NA bocht RA **fietspad Seesingpad** g.o.i. asfalt g.o.i. **fietspad Reimerspad**

21. Einde fietspad RA **Heideweg**

22. 1e LA **Schurinkweg** 1e huis aan uw linkerkant

De Schurinkweg werd tijdens de Tweede Wereldoorlog moffenroute doordat de Duitsers deze weg tijdens de oorlog verhardde om hun zoeklicht te kunnen verplaatsen. De Schurinkweg kende toen ook nog geen bocht naar de Heideweg maar liep rechtdoor op de Nicolaasweg af. Daar heeft het zoeklicht ook gestaan. Dit was bedoeld om Geallieerde vliegtuigen op weg naar het Roergebied al in Nederland te kunnen onderscheppen. In [museumopdatwij nietvergeten](#), Schurinkweg 14, krijgt u meer te horen en te zien over de 5 oorlogsjaren.

23. RA **Schurinkweg** terug richting **Heideweg**

24. Einde weg RA **Heideweg**

25. 1e weg fietspad RA **Blindediek**

Einde Blindediek is een Onderduikhut te vinden.

De hut deed in de jaren 1943, 1944 en 1945 dienst als schuiladres voor Engelse en Amerikaanse piloten. Ook voor Nederlanders die niet wilden werken voor de 'Arbeidseinsatz' vonden er een veilige schuilplek uit het zicht van de Duitse machthebbers. De hut is gebouwd van ruwe planken, doek en bladeren. De onderduikers werden er vanuit droebel 't Spekschoor naar toe gebracht. De hut is nooit ontdekt door de Duitsers.

26. Op viersprong RD, **Doorndijk**

27. Einde weg LA, **Oude Ruurloseweg** g.b

28. Na kapelletje, 2e weg RA, **Reindersweg**

29. 1e weg LA, Koedijk g.o.i. **fietspad**

30. Einde pad RA, **Pastoor Deperinkweg** g.b **MARIENVELDE**

Achterin de 'Onze Lieve Vrouw van Lourdes' kerk bevindt zich een gedenksteen. De steen dateert uit de oorlog en is ter nagedachtenis van Johannes Henricus Eijting die is gesneuveld in Rhenen op de Grebbeberg.

31. Na kerk RA, **Waalderweg**

Op de RK begraafplaats in Marienvelde, aan de Waalkderweg 8, zijn de lichamen te ruste gelegd van de vijf bemanningsleden van de door de Duitsers in september 1940 neergeschoten Engelse bommenwerper, die op weg was naar het Duitse Soest. Deze graven vormen nog altijd het trefpunt waar jaarlijks op 4 mei de doden uit de 2^e WO herdacht worden.

32. 3e weg RA, **Beenekusteeg**

33. Op viersprong RA, **Reindersweg**

34. Op viersprong RD, **Boersweg**

35. Fietspad LA, **Möllasdiek**

36. Fietspad RA, **Peskespad**

37. RAH, Boersweg g.b g.o.i. **fietspad**

38. Op splitsing LAH, **fietspad**

39. LA brug over, **fietspad**

40. Einde pad RA, **Werenfriedstraat** g.b **ZIEUWENT**

41. 1e weg LA, **Kennedystraat**

42. Einde weg RA, **Dorpsstraat** g.b

Achterin de Werenfridus kerk bevindt zich een plaquette die daar is geplaatst kort na het uitbreken van de oorlog.

Tegenover de kerk vindt men het herdenkingsplein met de volgende oorlogsmonumenten:

-het monument voor de gevallen uit de zeventiger jaren en gewijd aan Theo Wopereis, Hendrik Stortelder en Arnold ten Dam;

-de kleine fontein ter herdenking van de bevrijding. In eerste instantie was dit een versiering aan de rand van de gracht, aangebracht tijdens het bevrijdingsfeest in september 1945. Later kreeg het de huidige vorm;

-de bevrijdingsboom, gepland op 31 maart 1995, ter gelegenheid van vijftig jaar bevrijding.

43. Tegenover de kerk LA, **fietspad, Rollaspad**

44. 2x verharde weg oversteken, **Rollaspad** volgen

De Mariakapel is gebouwd door een groep mensen die ondergedoken heeft gezeten in Zieuwent. Uit dankbaarheid voor de hulp uit de Zieuwentse bevolking. De kapel is in september 1945 onthuld door pastoor Bergervoet. De architect was Jozef Alma uit Deventer. De kapel wordt onderhouden door de buurt.

45. Na kapelletje op splitsing LAH afst. +/- 20 km

46. Einde pad LA en gelijk RA, **Hellerweg**

47. Fietspad LA, **Otterpad**

48. Op viersprong RD, **blijft Otterpad**

49. RA brug over, **Hemmelepad**

50. Op viersprong RD, **blijft Hemmelepad**

51. Op viersprong RD, LET OP, **Pompstationdijk**

52. Einde weg RA, **Koolmansdijk** g.b

53. Op viersprong RD, **Koolmansdijk**

Op de willibrordushoeve, waar de familie Hulshof-Klein Gunnewiek woonde, zaten veel onderduikers, waaronder Hendrik Leemreize en Joop Kruip.

54. Einde weg LA, **de Stegge**

55. RAH, Papenweg **LIEVELDE**

56. Einde weg LA en gelijk RA, **Stationstraat** g.o.i. parkeerplaats

De spoorbaan in Lievelede vormde het doelwit van veel bomaanvallen die dienden om het vervoer van de bezetter te ontregelen.

57. Einde parkeerplaats fietspad RD, **Kol'nboerpad**

58. Einde pad LA, spoorbaan oversteken, **Kloosterstraat** g.b

59. Bij splitsing LAH, **Brakerweg** (aan de rechterkant bevindt zich een onderduikershut) g.o.i. **zandweg**

60. Op **viersprong** RD

61. 1e weg RA en gelijk LA, **Trambaan**
62. 3x viersprong oversteken
63. Einde pad LAH, **Oude Aaltenseweg** g.b **GROENLO** Afgelegde afstand +/- 30km
64. Einde weg RA, **Lichtenvoordseweg** g.b
65. Einde weg LA, **Winterswijkseweg** g.o.i. **Mattelierstraat**
In Groenlo woonden veel Joden. Er is een Joods kerkhof en er zijn veel 'stolpersteine' in het trottoir geplaatst (www.stolperstenengroenlo.nl) Er bevond zich vroeger ook een synagoge dichtbij het Museum. Op de hoek van de Lichtenvoordseweg met de Winterswijkseweg bevindt zich een monument, evenals bij de R.K. kerk.
66. Op **de markt** RA, **Nieuwestraat**
67. Voor brug RA, **Maliebaan**
68. 1e weg LA, **doodlopende weg**
69. Na brug einde weg LA, **Laantje van Lasonder**
70. Einde weg RA, **Marhulzenweg**
71. **Op viersprong** RD, Let op VRW blijft **Marhulzenweg**
72. Einde weg LA, **Industrieweg** g.b
73. Fietspad RA, **door tunnel**, einde pad RA
74. **Brug over**, gelijk RA, **Marhulzenpad**
75. Bij **splitsing** LAH, **blijft Marhulzenpad** g.o.i. asfalt
76. **Op viersprong** RA, **Boerijendijk**
77. **Boerijendijk volgen** tot VRW
78. LAH, **Meddoseweg** **ZWOLLE**
79. Na **picknickplaats**, fietspad RA, **Reirinckpad**
80. Einde pad LA, **Oude Winterswijkseweg** g.b
81. 1e weg LA, **Zwolseweg**
82. 1e weg RA **Winterswijkseweg**
83. Bij verkeerslichten LA **Wintersewijkseweg** volgen
84. Gaat na 1 km over in **Europaweg** Afgelegde afstand +/- 40km
Hier bevindt zich het AVOG's crash museum. Dit museum is erg interessant om te bezoeken maar niet elke dag geopend. Op de plek van het museum bevond zich een schuilplaats voor mensen die uit de trein sprongen, die hen naar de Arbeitseinsatz moesten brengen.
85. Einde weg LA, Grolsedijk, spoorbaan over, Pastoor Schepersstraat
86. Op viersprong LA, **Huttendijk** g.o.i. zandweg
87. 1e weg RA, **Huttendijk** g.o.i. **verharde weg**

De hier woonachtige familie Orriens bood onderdak aan vele onderduikers, waaronder Hansen.

Op boerderij Kamper, van de familie Kamperman aan de Kamperweg in Vragender hebben eveneens veel onderduikers gezeten, waaronder de Joodse familie Heijmans uit Groenlo.

88. Op viersprong RD, **Huttendijk**

89. Einde weg LA, **Meddoseweg**

90. 1e weg RA, **Lankveldweg**

91. Fietspad RA, **'t Huttenpad**

92. Einde pad RA en dan LA

93. Einde weg RA, **Winterswijkseweg g.b VRAGENDER**

Vragender heeft een monument voor de slachtoffers uit de 2^e Wereldoorlog aan de Winterswijkseweg bij de kruising met de Aalbersestraat.

94. Na kerk LA, **Heelweg**

Op de algemene begraafplaats ligt Gerrit Jan Doornink begraven. Hij registreerde als Plaatselijk Bureau Houder (PBH) minder vee en veel veesterfte waardoor de boeren het geslachte vee ten goede konden laten komen van de 'extra inwoners'.

95. 1e weg RA, **zandweg g.o.i. asfalt**

96. 1e weg RA, **Weijenborgerdijk g.b**

97. Einde weg LA, **Vragenderweg g.b**

98. VRW RA, **Vragenderweg, fietspad LICHTENVOORDE**

99. **Na tankstation, klinkerweg RA, Vragenderweg**

Op de algemene begraafplaats aan de rechterzijde bevinden zich de graven van geallieerde militairen. Elke jaar tijdens de 4 mei herdenking worden daar bloemen gelegd bij hun graven.

100. **Op viersprong RD, LET OP, Dijkstraat**

Op deze viersprong, ook wel de Driehoek genoemd, ziet u aan de linkerzijde het gebouw van Herwalt.

Een fabriek waar huiden werden verwerkt tot leer en leerproducten. De watertoren vormde een bekend onderduikadres. Opmerkelijk omdat onder in het gebouw van Herwalt Duitse soldaten verbleven.

Iets verder, aan de rechterzijde, bevindt zich het momument waar ieder jaar op 4 mei de herdenking van de oorlogsslachtoffers plaatsvindt.

Dan weer iets verder net voor de markt ziet u aan de linkerkant nog een deel van het oude St. Bonifatiusziekenhuis aan de Bonifatiushof, waar destijds de gevallen piloten van de Eikendijk zijn gebracht.

101. RD **Markt** (Op 5 mei het beginpunt.)
102. RD **Molendijk**
103. Op Viersprong RA **Broekboomstraat**
104. Einde weg LA **Rapenburgsestraat**
105. Op viersprong RA **Gemeentehuis LICHTENVOORDE**

Voor meer informatie over de gescheidenis van en over Lichtenvoorde, kunt u op het internet kijken bij:

www.beeldbanklichtenvoorde.nl

www.4en5meilichtenvoorde.nl Youtube Stichting 4-5 mei Lichtenvoorde

www.crashmuseum.nl

www.museumopdatwijniehvergeten.nl

<http://www.okvharvelt.nl/>

www.oudheidkundelichtenvoorde.nl

Boeken:

VRAGENDER tijdens de TWEEDE WERELDOORLOG 75 jaar vrijheid (vragenders belang) ISBN978-94-91634-83-3

Bezetting en Verzet deel 1 en 2 (Henny Bennink)Deel 1 ISBN90-70017-94-6
Deel 2 ISBN-978-90- 78202-19-6 NUGI693

Het oorlogsdagboek van Fie Kruij
Lichtenvoorde 1940-1945 (Vereniging Oudheidkunde Lichtenvoorde)
ISBN 978-94-91705-07-6